

թիւները՝ Պատ. Հանր. Ամբիոնի մէջ, շատ աշխուժիւ կը կարգադրուին ամէն ընթերցողներէն, վերջին օրերս, յանուս իւր օրերէլ գաւազան՝ Սրամբ եւ Սուարէին, 1799ին տպագրուած, բոլորովին անծանօթ ժամգէրք մը նուիրած է, Վիեննայի Միւլթերտեռնց Միտքանութեան Մատենադարանին, Այսպիսի յայտնութիւններէն եւ մեր խաղաղութիւններէն կատարելագոյն համադրուած ենք, թէ դեռ շատ մը անծանօթ հայերէն գրեանք կան տպագրուած, որոնք հետզհետէ անշուշտ ի յայտ պիտի գան: Ինչպէս արդէն շատերուն յայտնած փոփոքն է, եւ արդէն համոզուել ալ պէտք չկայ, ինչ գեղեցիկ կ'ըլլար, եթէ է ամէն ընթերցարաններու, Մատենադարաններու, եւ Վաքեբուր մէջ գտնուած, հին տպագրութեան վերաբերեալ, սակայն անծանօթ մնացած գրեանքն հրատարակուէին, իրենց անուամբ եւ յիշատակարաններով: Մենք պիտի շարունակենք, Վերայիշեալ Աթափէրէ (տպ. 1799) կը գտնուի նաեւ մեր Մատենադարանը:

ՕՐԱՆՍԷՐԱՆ

ՔՅՂԱՔԵՂԱ ՏԵՄԱՐԱՐԱՆ

Վիեննա, 25 Սեպտեմբեր, 1896:

Ռուսաստան: Դիւանագիտութիւնը զբաղած է Ռուսաստանի Մեծագոր ինքնակալին այցելութեան զրեթէ ամէն մէկ քայլակոխին մտադիր ըլլալու: Լոնդին իրաւունք ունեցանք, երբ անցնալ ամիս սոյն տեղս կը զրէինք, թէ այս այցելութիւնն ունի նաեւ “քաղաքական նշանակութիւն”, Անտարակրպս՝ այս էր եւ է վիշաւոր շարժանիքը, որով ամէն տեղ գիտատուր ընդունելութիւն կը պատրաստուի երիտասարդ ինքնակալին:

Աստորիդ վիճակեցաւ առաջին պատիւը՝ իւր պատերոն մէջ ողջունելու Ռուսիոյ Յարը: Եւ եթէ հաւատանք „New York Herald“ին երկու ինքնակալաց մէջ հաստատուեցաւ զործնութիւն-ծրագիր մի, որ վերջ պիտի տայ շատ մը ծանօթ զգաւնի խնդիրներու: Ռըշափ լսեցինք ու կարդացինք այդպիսի միտտեալ ծրագիրներու տարակուսելի գոյութիւնը...: Նոյնը լսեցինք Գերմանական Մայսնի տուած այցելութեան առթիւ: Բայց այս անգամ ասելի պակաս էին “քաղաքագէտ մարգարէներու, եւ մանաւանդ “երագատես-

ներու, գուշակութիւններն, որովհետեւ Լորանտֆ Ռուսիոյ արտաքին գործոց պաշտօնեայն՝ որ ղեկներանար Յարին, յանկարծամաճ եղաւ շոգեկաղքին մէջ: Շատ դիտուեցաւ եւ քննադատուեցաւ Վիեննա՝ հայսեր ջերմ գաժակաճառին տրուած պատասխանն: Եւ զաղդիական լրագիրներն՝ որ Արգոսի աչքերով կը հետեւէին ամէն մանր պարագայից, անմիջապէս իրենց նպատաւոր կարծեցին այս ցուրտ պատասխանն եւ սկսան ամէն կարելի եւ անկարելի մեկնութիւններ տալ: Բայց հարկ էր քիչ մը պաշարաճամբ հետեւիլ դէպքերու ընթացքին: Զգուշաւորութիւնն միշտ արդիւնք չէ ցուրտ յարաբերութեանց: Ինքնակալներն ալ երեւակայ են քնաւորութեանց տրամադրութեանցը. մանաւանդ երբ քաղաքական դէպքերու ընթացքը կրնայ նոյն իսկ ճառ մը անհնարին աղմուկ յարուցանել:

Ըստ մեզ ամենամեծ կարեւորութիւն ունի Յարին այցելութիւնն ի — Լոնդոն: Թէպէտ Նոս չկան այն շքեղ պատրաստութիւններն, որ եղան ի Վիեննա, ի Բրէսլաւ, եւ պիտի ըլլան ի Պարիս, բայց Լոնդոնն է “քաղաքական այցելութեան”, ըսն նպատակը...: Երբ Ռուսաստան դառնայ Յարը, պիտի յայտնուի անշուշտ՝ եւրոպական այցելութեանց արդիւնքն որ կը յուսանք, պիտի ըլլայ դադարում արեան հեղեղներու, եւ քաղաքական հանդարտութիւն, որ այնչափ արատաւորեց ժամ. դարու վերջին քառորդը:

Անգղիա: Անգղիական արշաւանքն ի Դոնգուլ փառաւոր յաղթութիւններ կանգնեց եւ առժամանակեալ կերպով զրաւեց այս երկիրը: Էլ-Քաֆիր եւ Քերման քաղաքներու քովը՝ անգղիական թնդաւորները կրկնեցին իրենց կորստաբեր, բայց խրատիչ ըմբիւններն, ինչպէս ըրած էին զրեթէ ամիս մի յառա՛ ի Զանգիբար...: Բայց չհասան Անգղիացիք իրենց ըսն նպատակին, որ է հին-Դոնգուլան: Ստոյգ է թէ Քասը-Դոնգուլա 6000 ընակչով նշանաւոր քաղաքներէն մէկն է եւ արգաւանդ ու ըերրի դաշտագետնի մի վրայ կառուցուած, իսկ հին-Դոնգուլան հագիւ թէ 1000 ընակչով աւերեալ քաղաք մըն է, բայց Օնդուրման — Դարթիմով՝ երթալու ամենակարեւոր կէտն է: — Կրառի թէ ան-

գրիական նաւատորմորդ 26 նաւերէ բաղկացեալ փորձեր ընելու զացած է ի Միջերկրական...: Միշտ փորձեր ու փորձեր...: Բայց կաշառեալ լրագրաց այս շաղկապատմանն ու տրուած մեկնութիւններն ալ մեզի համար են — անյաջող փորձեր:

Ծապոն: Ժամանակէ մը ի վեր չէր խօսուեր այս քաջարի փորձիկ տէրութեան վրայ. բայց վերջերս Ռուսիոյ պետութեան հետ ունեցած խնդրոյ մը յաջող լուծմամբն, նոր լոյս կը սփռէ ծապոն իւր իշխանագիտութեան յառաջադէմ զարգացման վրայ: Բորէայի նկատմամբ եղած վէճն որ սկիզբ տուած էր Չինական-ժապոնական պատերազմին, վերջացաւ: Այս պարզ դէպքն ունի մեզի համար մեծ կարեւորութիւն: Չինի պաշտպանն էր — Ռուսիա, իսկ ժապոնի-Անգլիա. ուրեմն յօգուտ Ռուսաստանի տրուած լուծման մէջ անհրաժեշտ է շտեմենէ ռուսական-անգղիական յարաբերութեանց բարւոյրում մը: Մեծայայտ ենք թէ այս “բարւոյրումն, պիտի շարունակուի նաեւ ի լուծումն եւրոպական խնդրոց:

Սպանիա: Կուբան բաւական չէր այնչափ միլիոն ոսկի եւ քաջ սպայից լեգիոններ կլլելու, ահա Ֆիլիպպինեան կղզիներն ալ պարզած ապստամբութեան դրօշը՝ յաղթական կը հանդիսանան: Ի ներքուստ քայքայած, արտաքուստ անգոր, ի կորուստ կը դիմէ Սպանիա: Բայց այս է պատմութեան ընթացքը: Անհաւատալի կ'երեսար Հոմէական, Յունական են են տէրութեանց քայքայումը, սակայն այսօր իրականութիւն է: Չենք գիտեր թէ քսաներորդ դարը որչափ հոծ ու ամփոփ մանր պետութիւնները պիտի տարածէ, մեծատարածները պիտի անձկացնէ...: Ապագայ դարերու մշուշով պատած այս հնարաւոր դէպքերն, գոնէ յորդորիչ պէտք են ըլլալ հպատակաց բարօրութիւնն ապահովելնելու. վասն զի ի ներքուստ ամիսացեալ խաղաղ տուն մը ղեկավարաւ կը կործանի:

Ղյապիտի տիրազդեցիկ իրականութիւնները բարեբեւ ուզող պատմագէտներու եւ մանաւանդ հրէական բարբառ-ջողներու լինչ անուն պիտի տայ ապագայ դարը...:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՌԻՍՈՒՄԵՆԿԱՆ

ՆԵՋՐԱՄԱՆԿԱՆ — Հայերէն “զինդ”, բառին ծագումը, 289: — Արիւ լեզուագիտութիւնը, 292: ՌԻՇԻԳԻՄԵՆ — Կապասեան լեռանց մէջ, 294: ԱՇԽԱՐԶԱԳԻՄԵՆ — Ա. Պատմական տեղեկութիւնք Մասնոյ վրայ, 298: ՄԱՏԵՆԱԳԻՄԵՆ — Նկատողութիւններ Եղիշէի պատմութեան վերաբերեալ, 303: — Ազգաբնութեան Մոսկու խորհրդակցող պատմութեան մէջ, 305: ԳԻՄԵՆ — Տէր Եւրոպիան Եմաւոնեան քահանայի վրայ Նորագոյն տեղեկութիւն մըն ալ, 310: — Ազգային հրատարակութիւնք 1894 եւ 1895 տարիներու, 311:

ԱՅԼԵՒԱՅԼԷ

ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ, 1. Սննդաստիւղ եւ Երբուշի հայերէն մեծագիւրները: — 2. Առաքել Դավթիճեցոյ Նոր (Գ.) տպագրութիւն: — 3. Լիւն Թոռնիկ հայագրական ազատամբութիւնն յամին 1047: — 4. Գիրք վաստակոց, 314: ԱԶԳԱՅՆ ԹԵՐԹԵՐԸ ՓԱՂՉՓՈՒՆՆԷ, 1. Ա. եւ Բ. Մնացորդաց գրքերու Նորագիւտ հայ Թարգմանութիւնը: — 2. Մի հատուած Մ. Խորհրդակցող պատմութիւնը: — 3. “Նոր” կանոններ գտնող հայ պարսկագէտ մը: — 4. Հայկական հին յիշատակագրանքներ: — 5. Կաղթականութիւն թէ պանթիստութիւն: — 6. Հարկ է փոքր ինչ հայերէն սովորել: — 7. Գեղեցիկացած մտալու հակումներ: — 8. Ցառապեղծօգնութիւն: — 9. Դիմապ ծերունոյ մը բարեկրթութիւնը: — 10. Հնութեան բեկորները փրկել ուզող անմուրաց երիտասարդ մը: — 11. Վիճակագիր Բուլգարիայի Հայոց: — 12. Տոկուն կտուղներ շունիք: — 13. Խրաքանչիւր թր թող կրցած տայ: — 14. Հայ երգահաններ: — 15. Հայերէն հին տպագրութիւններ: 315:

ՔԱՂԱՔԱՎԱՆ ՅԵՍՈՒԹԻՒՆ 319:

ՀՐԱՏԱՄԱՆԻՉ ԵՒ ՊԵՏԱՄԱՆԱՅՈՒ ՆՄԱՐԱԳԻՐ

Կ. ՌԱՓԱՅԷԼ Կ. ՊԱՐՈՆՅ

ՎԵՆԵՐԱ, ՄԻԹԵՐԵՆԵՆ, ՏԳՐԱՆՆ.